

บทความพิเศษ

พิษด้วงน้ำมันอันตรายถึงตาย

แมลงในประเทศไทยมีอยู่หลายชนิด บ้างก็มีพิษเป็นแมลงศัตรูพืช แมลงทางการแพทย์ที่เป็นพาหะนำโรคมารุคน บ้างก็มีประโยชน์เป็นแมลงใช้ปรุงอาหาร เช่น แมลงดاناในการปรุงน้ำพริก ตักแตนทอด ยาไซมดแดง อย่างไรก็ตาม มีแมลงอยู่ชนิดหนึ่งที่ผู้คนมักเข้าใจผิดคิดว่าสามารถรับประทานได้จึงนำไปเผาเพื่อบริโภค จนเกิดอันตรายทำให้เสียชีวิต แมลงชนิดนั้นคือ “ด้วงน้ำมัน” โดยพบอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 ครั้งแรกเกิดที่อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ชาวบ้านนำด้วงน้ำมันมาคั่วเกลือรับประทานแกล้มเหล้า 7 - 8 ตัว แล้วเสียชีวิต ครั้งต่อมาเกิดที่อำเภอเขาชะเมา จังหวัดมหาสารคาม เด็ก 2 คนนำด้วงน้ำมันที่จับได้จากต้นแคมาเผารับประทาน เด็กที่รับประทาน 3 ตัว เสียชีวิต ส่วนเด็กที่รับประทาน 2 ตัว มีอาการสาหัส ครั้งล่าสุดเกิดที่อำเภอห้วยสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ชาวบ้านนำด้วงน้ำมันไปปรุงเป็นอาหารหลังประสบภัยน้ำท่วม และหลังจากกินแมลงชนิดนี้แล้วทำให้เสียชีวิตไปแล้ว 1 คน

ด้วงน้ำมัน เป็นแมลงปีกแข็ง มีขนาดกลางถึงใหญ่ ชนิดที่พบโดยทั่วไปที่ปีกคู่หน้าจะมีแถบสีเหลืองสลับดำอย่างละ 3 แถบ มีการเจริญเติบโตแบบสมบูรณ์ (complete metamorphosis) คือไข่ ตัวอ่อน ดักแด้ และตัวเต็มวัย เรามักจะพบมากในช่วงฤดูฝน แมลงในกลุ่มนี้พบหากินตามต้นไม้ต่างๆ เช่น ถั่ว มันฝรั่ง มะเขือเทศ ผัก ไสน ผักกระเฉด โดยจะบินเป็นกลุ่มมากินใบและดอกของพืชเหล่านี้ เมื่อชาวบ้านมาพบเห็นเข้ามักจะเข้าใจผิดจับมารับประทาน โดยคิดว่าเป็นอาหารหรือยาบำรุงกำลัง ด้วงน้ำมันที่พบในประเทศไทยมีประมาณ 13 ชนิด ทุกชนิดมีพิษทั้งหมด ชนิดที่พบเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตจากการรับประทาน ได้แก่

Mylabris phalerata Pallas, 1781

malaeng.com

1. Mylabris phalerata หรือด้วงไฟเดือนห้า หรือด้วงน้ำมันเหลืองดำใหญ่ เป็นชนิดที่พบโดยทั่วไป มีลักษณะคือ หัวออก ลำตัว และขาสีดำ มีปีกแข็ง มีลายขวางสีเหลืองส้มสลับดำ โดยจะเป็นสีเหลืองส้ม 3 แถบ ดำ 3 แถบ ลำตัวยาว 2 - 3.5 เซนติเมตร (ภาพจาก <http://www.malaeng.com/blog/?cat=57>)

2. Epicauta hirticornis มีลักษณะคือ หัวสีส้มน้ำตาลอก ลำตัว ขา และปีกสีดำ ไม่มีลายบนปีกแข็ง ขนาดของลำตัวยาว 1.5 - 2.2 เซนติเมตร (ภาพจาก <https://www.flickr.com/photos/itchydogimages/7363885262/>)

3. Epicauta maliculi ลำตัวมีขนาดยาวประมาณ 2 - 3 เซนติเมตร มีลักษณะที่สำคัญคือ ปีกคู่หน้ามีสีเหลืองและปลายปีกสีดำ หัวสีแดง (ภาพจาก <http://pikul.lib.ku.ac.th/insect/>)

th/insect/)

อันตรายจากแมลงชนิดนี้เกิดจากสารพิษชนิดแคนทาริดิน (Cantharidin) อยู่ในตัวของแมลง มีคุณสมบัติเป็นกรดและมีกลิ่นเหม็นอยู่ในของเหลวที่อยู่ตรงช่องในลำตัวของแมลง สามารถดูดซึมได้ทางผิวหนังและเยื่อเมือกได้ดี ด้วงน้ำมัน 1 ตัว มีสารแคนทาริดิน ประมาณร้อยละ 1.4 หรือ 7 มิลลิกรัม เมื่อถูกรบกวน ด้วงน้ำมันจะขับสารพิษออกมาทันที หากสัมผัสถูกกับผิวหนังจะทำให้เกิดอาการระคายเคืองอย่างรุนแรง ปวดแสบปวดร้อน และเกิดเป็นตุ่มพุพองอักเสบ ถ้าเข้าตาจะทำให้ตาอักเสบจนถึงกับทำให้ตาบอดได้ ถ้าผู้ป่วยที่รับประทานด้วงน้ำมันตั้งแต่ 3 ตัวขึ้นไป จะมีอาการคล้ายถูกไฟไหม้พอง คออักเสบ กลืนอาหารลำบาก ปวดท้อง คลื่นไส้ อูจาระร่วง อาเจียนเป็นเลือด ความดันโลหิตลดลง บัสสาวะเป็นเลือด ไตวายเฉียบพลัน สลบ และอาจเสียชีวิตได้ สารพิษชนิดนี้จะไม่ถูกทำลายเมื่อนำแมลงมาเผาหรือนำมาปรุงเป็นอาหาร และความรุนแรงของอาการขึ้นอยู่กับปริมาณสารพิษที่ได้รับ

วิธีการป้องกันตัวเองที่ดีที่สุด คือห้ามจับแมลงที่มีลักษณะดังกล่าวมากินโดยเด็ดขาด และไม่ไปสัมผัสกับแมลงเหล่านี้โดยตรง รวมทั้งห้ามกินแมลงชนิดใดๆ ที่ไม่รู้จัก หากร่างกายสัมผัสถูกพิษให้รีบล้างน้ำสะอาด หรือเช็ดด้วยแอมโมเนียทันที และไม่ควรรับประทานบริเวณที่ถูกพิษเพราะอาจเกิดการลุกลามหรือติดเชื้อซ้ำ ควรทาแผลด้วยยาปฏิชีวนะประเภทครีม แต่ถ้ามีอาการรุนแรงควรไปพบแพทย์ทันที

นอกจากด้วงน้ำมันแล้วยังมีสัตว์ขาข้อมีพิษอีกหลายชนิดที่เราไม่คิดว่าจะทำอันตรายสู่คนได้ เช่น กิ้งกือที่พบในต่างประเทศบางชนิด ซึ่งมีสารพิษอยู่ที่ต่อมข้างลำตัว แต่โชคดีที่ชนิดที่อยู่ในประเทศไทยไม่พบว่ามีพิษที่ทำอันตรายคนได้ หรือแม้กระทั่งไขแมงดาทะเลที่คนไทยนิยมรับประทาน พบว่าชนิดที่กินได้มีเพียงแมงดาจานเท่านั้น เรื่องราวเหล่านี้สามารถติดตามได้ในโอกาสหน้านะคะ

อ้างอิง

- http://www.si.mahidol.ac.th/th/departement/parasitology/articleDetail.asp?ac_id=&pageno=1 (accessed May 2015)
- http://webdb.dmsc.moph.go.th/ifc_toxic/a_tx_1_001c.asp?info_id=27 (accessed May 2015)
- นริศรา จริยะพันธุ์. สัตว์ขาข้อมีพิษ. เชียงใหม่: นันทพันธ์พริ้นติ้ง, 2553.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราภรณ์ เรืองสิทธิชัย
ภาควิชากีฏวิทยาการแพทย์
คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล